

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

แบบเรียนมีความสำคัญยิ่งในระบบการศึกษาทุกระดับทั้งครูและนักเรียนรู้จักดีและใช้กันมาช้านาน เพราะการอ่านเป็นจุดเริ่มของการเรียนรู้ของเด็ก ซึ่งจะ เป็นพื้นฐานของการศึกษาในขั้นต่อไปอย่างไม่มีสิ้นสุดจนตลอดชีวิต ทำให้สามารถรับรู้เรื่องราวและเหตุการณ์ต่างๆ ได้อย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในสมัยปัจจุบัน ซึ่งความรู้และวิทยาการใหม่ๆ เกิดขึ้น และขยายออกไปอย่างกว้างขวางและรวดเร็วเช่นนี้ ทักษะในการอ่านยิ่งมีความสำคัญเพิ่มขึ้น และเป็นสิ่งจำเป็นที่ครูควรเสริมสร้างให้เกิดในตัวนักเรียน เพื่อให้สามารถปรับตัวเข้ากับสภาพสังคมที่เต็มไปด้วยความเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม Francis Bacon ได้กล่าวไว้ว่า "การอ่านหนังสือทำให้คนเป็นคน โรงเรียนจึงต้องสอนให้เด็กเรียนเพื่ออ่านและอ่านเพื่อเรียนด้วย"¹ และในการเรียนการสอนเพื่อที่จะฝึกให้เกิดทักษะในการอ่านขึ้นนั้น ครูจะใช้วิธีให้นักเรียนอ่านจากแบบเรียนเป็นอันดับแรก เนื่องจากคุณค่าของแบบเรียนนั้นมีหลายประการ ครูและนักเรียน ควรรู้วิธีการนำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ The American Textbook Publisher Institute² และ Harl R. Douglass³ ได้กล่าวถึงคุณค่าของแบบเรียนดังต่อไปนี้

1. เป็นเครื่องมือที่ครูและนักเรียนใช้สื่อความหมายซึ่งกันและกัน
2. ช่วยจัดลำดับและรวบรวมเนื้อหาวิชาในการเรียนการสอน
3. เป็นอุปกรณ์ที่มีเนื้อหาวิชาตามแนวของหลักสูตร เพื่อให้นักเรียนได้ศึกษาหา

¹Edwin John Brown, Managing the Classroom (New York : Ronald Press Co., 1952), P.346.

²The American Textbook Publisher Institute, Textbooks are Indispensable (New York : American Book - Stratford Press, Inc.), P.17-19.

³Harl R. Douglass, The High School Curriculum (New York : Ronald Press, 1956), P.162.

ความรู้ใดครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4. เป็นคู่มือแนะนำการทำกิจกรรมเพิ่มเติม ช่วยวางโครงการทำงานของนักเรียนในห้องเรียน
 5. ช่วยให้ครูตั้งจุดประสงค์ของการเรียนการสอนได้อย่างเหมาะสม
 6. กระตุ้นให้นักเรียนรู้จักคิดหาเหตุผล วิเคราะห์และเปรียบเทียบ
 7. ส่งเสริมให้มีแหล่งความรู้ ช่วยสรุปเนื้อหาวิชาให้ง่ายพอเหมาะกับวัยและความสนใจของนักเรียน
 8. ช่วยสร้างนิสัยรักการศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง ทั้งยังเป็นศูนย์กลางให้นักเรียนซึ่งมีความแตกต่างระหว่างบุคคลได้รวมเรียนเรื่องเดียวกัน และเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ในแนวเดียวกัน
 9. มีรูปภาพประกอบคำอธิบาย ชวนให้สนใจและเข้าใจดีกว่าตำราที่ตนเอง Louis Shores⁴ ได้กล่าวถึงประโยชน์ของแบบเรียนไว้ว่าแบบเรียนจะช่วยประหยัดเวลาที่นักเรียนจะต้องใช้จดบันทึกบทเรียน และช่วยให้แน่ใจได้ว่านักเรียนทุกคนได้มีโอกาสเรียนเรื่องนั้น ๆ มาแล้ว ถ้าไม่ใช้แบบเรียนเลย นักเรียนจะต้องพึ่งสมุดบันทึกที่จดไว้ ซึ่งบางครั้งอาจจะจดไม่ทันหรือจดไม่เรียบร้อย ทัวสะกดผิดและไม่เรียงลำดับใจความถูกต้อง การแสดงหลักการและตัวอย่างไม่เพียงพอ แบบเรียนจึงมีส่วนทำให้การเรียนการสอนบังเกิดผลตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้
- นับเป็นพัน ๆ ปีมาแล้วที่การศึกษาดำเนินมาโดยอาศัยแบบเรียนเป็นสิ่งสำคัญ เมื่อมนุษย์รู้จักเขียนหนังสือ ก็เริ่มจดบันทึกความจริง ความรู้และประสบการณ์ของตนรวมกันเข้าเล่มนำไปถ่ายทอดสู่คนรุ่นต่อ ๆ ไป นับแต่นั้นมาแบบเรียนทรงค้ำยั้งทางการศึกษา ความคิดวิพากษ์และการยอมรับธรรมของ คนรุ่นก่อนถ่ายทอดกันระหว่างชนในกลุ่มและกลุ่มต่อกลุ่มใคกว้างขวาง

⁴ Louis Shores, Instructional Materials (New York: The Ronald Press Company, 1960), p. 54.

ประวัติของแบบเรียนนั้นนับได้ว่าบทกวีของ Homer⁵ เป็นแบบเรียนเล่มแรก สำหรับนักเรียนในโรงเรียน ต่อมาเมื่อประมาณ 300 ปี ก่อนคริสต์ศักราช Euclid ได้รวบรวมทฤษฎีเรขาคณิตเข้าเป็นแบบเรียนเล่มแรกในวิชานี้ ซึ่งรู้จักกันมาจนปัจจุบัน และประมาณ 120 ปี ก่อนคริสต์ศักราช Dionysius ได้เขียนแบบเรียนไวยากรณ์กรีกขึ้นเป็นครั้งแรก ส่วนแบบเรียนวิทยาศาสตร์นั้นเริ่มมีในยุค Hellenistic ประมาณคริสต์ศักราช 100 Nicomachus ได้สร้างแบบเรียนเลขคณิตขึ้นและใช้กันอย่างกว้างขวาง ในยุคนี้ นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาได้มีผู้เขียนแบบเรียนวิชาต่าง ๆ กันอย่างแพร่หลาย

ในราวศตวรรษที่ 3 ก่อนคริสต์ศักราช Livius Andronicus ได้แปลกาพย์ของ Homer เรื่อง Odyssey เป็นภาษาลาติน หนังสือนี้ใช้เป็นแบบเรียนทั่วยุโรป ในสมัยโรมันเรื่องอำนาจ ในประเทศอังกฤษ Abbot Aelfric เขียนแบบเรียนไวยากรณ์เป็นภาษา Anglo-Saxon ขึ้นราวคริสต์ศตวรรษที่ 3.

วิวัฒนาการของการศึกษาโดยอาศัยแบบเรียนดำเนินมาจนกระทั่งมีการประดิษฐ์วิธีการพิมพ์ขึ้น แบบเรียนยิ่งมีความสำคัญกว้างขวางขึ้นจนเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้ ผู้เขียนแบบเรียนในยุคแรก ๆ เช่น Cardinal Bessarion (ค.ศ. 1395-1472), Erasmus (ค.ศ. 1466-1536) หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 นักการศึกษาในหลายประเทศเริ่มตระหนักถึงความสำคัญของแบบเรียนมากขึ้น มีการเรียกร้องให้สนใจและตรวจสอบแบบเรียนกันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ Luther H. Evans⁶ กล่าวว่า "แบบเรียนเป็นพื้นฐาน แนวทางในการสอนและแหล่งของสาระรายละเอียดต่าง ๆ สำหรับครู สำหรับนักเรียน แบบเรียนเป็นข้อมูลที่น่าเชื่อถือและเป็นแหล่งรวบรวมความจริงทั้งหลาย เพราะฉะนั้นแบบเรียนจะสร้างสรรค์สิ่งดีงาม หรือถ้ายหากความนึกคิดที่ผิดยอมทำใ้ได้ง่าย" การผลิตแบบเรียนจึงเป็นกรรมวิธีที่ละเอียดอ่อน ใช้ความรอบคอบนับตั้งแต่หน้าปก การจัดรูปเล่ม กระดาษ

⁵ "Textbooks", Encyclopedia Britannica, Vol. 22 (London: Encyclopedia Britannica Inc., 1959), P.984.

⁶ Luther H. Evans, "Preface", Textbooks: Their Examination and Improvement (Washington : The Library of Congress, 1948).

เนื้อหา ฯลฯ โดยเฉพาะอย่างยิ่งงานเนื้อหา ควรให้สอดคล้องกับค่านิยมและความเปลี่ยนแปลงของสังคมตลอดจนจุดมุ่งหมายของการสอนแต่ละวิชาด้วย

ในปี ค.ศ. 1930 ประเทศทางตะวันตกแทบทุกประเทศยอมรับความจริงว่าแบบเรียนมีอิทธิพลต่อการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างชาติ การตรวจสอบปรับปรุงแบบเรียนในวิชาประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ แผนที่พลเมือง ศีลธรรมและหนังสืออ่านนอกเวลาเรียนได้เริ่มทำกันมาในแต่ละประเทศตั้งแต่ ค.ศ. 1947 มีการเสนอให้เพิ่มเนื้อหาวิชาที่จะช่วยสร้างมนุษยสัมพันธ์ระหว่างประเทศมากขึ้น เช่น คนตรี และ ศิลปะ

สำหรับประเทศไทยนั้น ถ้าย้อนกลับไปพิจารณาการศึกษาในอดีตจะเห็นว่า ได้ยึดแบบเรียนเป็นหลักสำคัญในการเรียนการสอนเช่นเดียวกับในหลายประเทศทางตะวันตกแบบเรียนที่ถือว่าเป็นตำราเรียนไทยเล่มแรกคือ "จินตมณี" ซึ่งสมเด็จพระนารายณ์มหาราชโปรดเกล้าฯ ให้พระโหราธิบดี แต่งขึ้นเป็นแบบเรียนสำหรับคนไทยในยุคนั้น โดยเฉพาะเมื่อ พ.ศ. 2223 เพื่อให้รู้ภาษาของชนอย่างชาวซึ่ง สามารถใช้เป็นแนวทางที่จะศึกษาธรรมเนียมศาสนาและวัฒนธรรมของตนเอง และพิจารณาให้รอบคอบเสียก่อนจะหันไปเลื่อมใสหรือเข้ารับศาสนาอื่น เพราะขณะนั้นมีพวกบาทหลวงฝรั่งเศส เข้ามาตั้งโรงเรียนสอนวิชาการและศาสนาขึ้น และนับตั้งแต่มีแบบเรียนจินตมณี การศึกษาของไทยก็ก้าวหน้าขึ้นมาก ล่วงมาถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้มีแบบเรียนประเภท ก กา และ ประถมมาลา ในสมัยนี้วรรณกรรมเจริญมากที่สุด มีวรรณคดีหลายเรื่องที่ใช้เป็นแบบเรียนตกลอกกันมาจนปัจจุบัน เช่น พระอภัยมณี นิราศนรินทร์ ร่ายยาวมหาเวสสันดรชาดก 11 กัณฑ์ คำโคลงโลกนิติ ขุนช้างขุนแผน และลิลิตตะเลงพ่าย เป็นต้น แบบเรียนสมัยก่อนนั้นส่วนใหญ่จะใช้สำหรับให้ประชาชนและกุลบุตรศึกษาภาษาไทย การประพันธ์ จริยธรรมและศาสนาเป็นสำคัญ ส่วนความรู้ทางธรรมชาติ การช่าง การสงคราม ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ ก็มีแฉ่งบ้าง⁷

⁷ เสนีย์ วิจารณ์, ประวัติวรรณคดีและการประพันธ์ (พระนคร:ไทยวัฒนาพานิช 2509), หน้า 28.

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงจัดระบบการศึกษาเป็นแบบสากล มีโรงเรียนหลวงขึ้นหลายแห่ง พระองค์จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) แต่งแบบเรียนภาษาไทยขึ้นใหม่เพื่อให้นักเรียนเรียนได้เร็วขึ้น ในปี พ.ศ. 2414 ได้โปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์แบบเรียนขึ้นจำนวน 2,000 ฉบับ จัดรวบรวมและเรียบเรียงเป็นแบบเรียนภาษาไทย 6 เล่ม คือ มุขบทบรรพกิจ วาหนิติศนิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการณ์ อย่างไรก็ตามนับได้ว่าแบบเรียนสำหรับครูและนักเรียนใช้เพื่อศึกษาในโรงเรียนในประเทศไทยยังมีปริมาณไม่เพียงพอ จะเห็นได้จากการสำรวจของ USOM เกี่ยวกับปัญหาและความต้องการในด้านการศึกษาของประเทศไทย ปัญหาความขาดแคลนแบบเรียนถูกหยิบยกขึ้นเป็นปัญหาสำคัญยิ่ง ซึ่งทางรัฐบาลได้แก้ไขโดยจัดโครงการงานผลิตและส่งเสริมการผลิตแบบเรียนขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับใหม่ โดยจะเริ่มพิมพ์แบบเรียนระดับมัธยมศึกษาในปี พ.ศ. 2516 ไปจนถึง พ.ศ. 2518 จึงจะครบทั้ง 5 ชั้นเรียน ตามโครงการนี้รัฐต้องจ่ายเงินงบประมาณถึง 50,816,000 บาท⁸ ในระยะปี ค.ศ. 1965-1980 คาดว่าจำนวนนักเรียนระดับประถมศึกษาและอุดมศึกษาจะเพิ่มขึ้นเป็น 2 เท่า ส่วนระดับมัธยมศึกษาจะเพิ่มขึ้น 4 เท่า จึงจำเป็นต้องจัดหาแบบเรียนให้เพียงพอทุกระดับชั้นและสาขาวิชา⁹ นอกจากนี้ปัญหาค่าความขาดแคลนแบบเรียนได้มีผลต่อเนื่องทำให้คุณภาพการเรียนของนักเรียนต่ำกว่าที่ควร อัตรานักเรียนตกซ้ำชั้นในปัจจุบันซึ่งนับว่ายังสูงอยู่ มีสาเหตุส่วนหนึ่งมาจากความขาดแคลนแบบเรียนเครื่องเขียนที่เหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งในท้องถิ่นห่างไกลการคมนาคม นักเรียนที่มีแบบเรียนเครื่องเขียนครบบริบูรณ์มีสัมฤทธิ์ผลในการเรียนวิชาต่าง ๆ สูงกว่า พวกที่ไม่มีแบบเรียนเครื่องเขียน และแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติอย่างมาก¹⁰

⁸ กระทรวงศึกษาธิการ, "งานผลิตและส่งเสริมการผลิตแบบเรียน", แผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 3/2515-2519 (พระนคร: โรงพิมพ์การศาสนา, 2515), หน้า 259.

⁹ Alice H. Palmer, Textbook Needs in Thailand 1965 - 1980 (Bangkok: Education Division, USOM, 1965) (Mimeographed)

¹⁰ กมล สุคประเสริฐ, "ผลของการวิจัยเขาว่าไว้อย่างไร", ประชาศึกษา, ปีที่ 22, ฉบับที่ 1 (สิงหาคม, 2513), หน้า 12.

จากผลการวิจัยดังกล่าวแสดงให้เห็นว่า แบบเรียนซึ่งถือเป็นบรรทัดฐานในการให้ความรู้แก่นักเรียนมาตลอดเวลาด้านยาวนานของการศึกษาไทยนั้น มิได้ครอบคลุมและความสำคัญลงเลยแบบเรียนยังคงเป็นเครื่องมือที่สำคัญยิ่งของการเรียนการสอน เพราะแบบเรียนเป็นเครื่องถ่ายทอดหลักปรัชญาและแนวคิดของการศึกษาและหลักสูตรให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษรในรูปแบบของรายละเอียด และการกระทำต่าง ๆ ซึ่งเปรียบเสมือนสะพานทอดไปสู่เป้าหมายและอุดมคติของการศึกษา ในปัจจุบันโอกาสที่ครูจะใกล้ชิดเด็กเป็นรายบุคคลมีน้อยลง เนื่องจากปริมาณนักเรียนเพิ่มขึ้นเป็นอัตราส่วนที่ไม่สมดุลงกับปริมาณการเพิ่มของครู ความสำคัญของแบบเรียนก็จะมีเพิ่มขึ้น นอกจากนี้ปัญหาการศึกษาประการหนึ่งที่ประเทศไทยกำลังประสบอยู่คือ ปัญหาเกี่ยวกับคุณภาพของครู เช่น ความรู้หรือประสบการณ์ไม่พอเพียง มีวุฒิหรือไม่มีวุฒิทางครู ต้องสอนนักเรียนจำนวนมากเพราะขาดครู ครูมีภาระอื่น ๆ ในโรงเรียนมากเกินไป มีปัญหาส่วนตัวมากเกินไป ฯลฯ¹¹ ซึ่งปัญหาเหล่านี้มีผลทำให้การสอนไม่มีประสิทธิภาพก็เท่าที่ควร แบบเรียนที่มีคุณภาพก็จึงเป็นสิ่งจำเป็นที่อาจช่วยแก้ปัญหาดังกล่าวได้

ปัจจุบันนวัตกรรมและเทคโนโลยีมีบทบาทต่อการศึกษามากขึ้นเป็นลำดับ มีการนำเอาเครื่องกลไก วิธีการและเทคนิคแปลก ๆ ใหม่ ๆ มาใช้กันอยู่เสมอ ทำให้วิธีเรียนวิธีสอนเปลี่ยนแปลงไป ทักษะที่มีต่อวิธีสอนโดยใช้แบบเรียนก็เปลี่ยนไปด้วย ได้มีผู้เสนอว่าการยึดแบบเรียนเพียงเล่มเดียวหรืออย่างเกี่ยวในการเรียนการสอนนั้นล้าสมัย เป็นการจำกัดการเรียนรู้ของนักเรียนให้อยู่ในวงแคบ และไม่สอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบันซึ่งความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มพูนอย่างรวดเร็ว ครูสังคมศึกษาคควรใช้แบบเรียนหลาย ๆ เล่มหรือใช้แบบเรียนในฐานะหนังสืออ้างอิงสำหรับสร้างบทเรียนขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ในแง่ที่แบบเรียนแต่ละเล่มแต่ละบทของผู้เรียนเรียงกันแต่ละคนย่อมมีข้อดีแตกต่างกันออกไป ถ้าครูศึกษาจากแบบเรียนหลาย ๆ เล่มก็จะได้แนวคิดกว้างขวาง มีโอกาสเปรียบเทียบเนื้อหาและเลือกเอาส่วนที่ดีของแต่ละเล่มมาเพิ่มเติม ตัดตอนหรือมอบหมายให้นักเรียนไป

¹¹ กรมสามัญศึกษา, สัมฤทธิ์ผลการจัดการศึกษาภาคบังคับ (กรุงเทพฯ: ทานตะวัน, 2516), หน้า 175.

อ่านคนกว่า นอกจากนี้ยังเป็นผลดีต่อนักเรียน คือ ช่วยให้รู้จักเปรียบเทียบ รู้จักเลือก สังเกต พิจารณา วิจัย และทราบแหล่งค้นคว้าอ้างอิง เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ จำต้องมีการค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารอ้างอิงทั้งที่เป็น แหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) และแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) จำนวนมากและหลาย ๆ ทางมาประกอบการวิเคราะห์เรื่องราวต่าง ๆ ที่ผ่านหน้ามาแล้ว ก่อนที่จะลงความเห็นหรือตัดสินข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้ข้อสรุปที่ถูกต้องที่สุดอันถือเป็นหลักสำคัญยิ่งของการศึกษาวิชานี้ ในการสอนประวัติศาสตร์ ครูจึงควรใช้แบบเรียนหลาย ๆ เล่มและหนังสืออ่านประกอบอื่น ๆ

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาจากสภาพความเป็นจริงโดยทั่วไปแล้ว จะเห็นว่าในวงการศึกษาของประเทศไทยยังขาดแบบเรียนตลอดจนหนังสือประกอบการค้นคว้าที่มีคุณภาพ ซึ่งจะเป็นเครื่องช่วยส่งเสริมให้นักเรียนหาความรู้ด้วยตนเองอีกมาก บางโรงเรียนไม่มีห้องสมุด บางโรงเรียนมีห้องสมุดแต่งบประมาณน้อย ทำให้ซื้อหนังสือได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของครูและนักเรียน เพื่อแก้ปัญหานี้ โรงเรียนส่วนใหญ่จึงมักบังคับให้นักเรียนซื้อแบบเรียนไว้เป็นสมบัติประจำตัวคนละหนึ่งเล่ม เพราะการที่จะให้นักเรียนค้นคว้าหาความรู้จากหนังสือหลาย ๆ เล่ม ของห้องสมุดโรงเรียนโดยไม่ต้องซื้อแบบเรียนเลย กังเช่นโรงเรียนในต่างประเทศบางแห่งนั้น ยังเป็นสิ่งที่ทำไม่ได้ สำหรับประเทศไทย ครูอาจจะมีโอกาสดีกว่านักเรียนที่สามารถค้นคว้าจากแบบเรียนได้หลาย ๆ เล่ม หากห้องสมุดของโรงเรียนมีแบบเรียนที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตไว้ทุกเล่ม ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว กว่า 50 % ที่ครูผู้สอนมักไม่ค่อยมีโอกาสดีเช่นนั้น ส่วนมากมักจะยึดเอาแบบเรียนเล่มเดียวกับที่นักเรียนใช้อยู่ประจำเป็นหลักในการสอน ฉะนั้น ผู้วิจัยจึงมีความเห็นว่า แบบเรียนยังเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสภาพการเรียนการสอนของโรงเรียนไทยในปัจจุบัน ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการได้ทำหน้าที่ควบคุมและกำหนดแบบเรียนสำหรับใช้ในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการเรียนการสอนวิชาประวัติศาสตร์ ครู และนักเรียนยังต้องยึดแบบเรียนเป็นหลักสำคัญ เพราะยังขาดหนังสือประกอบการค้นคว้าอันเป็นสิ่งสำคัญในการศึกษาวิชานี้ แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์จึงควรมีคุณลักษณะพิเศษที่จะทดแทนแหล่งปฐมภูมิ (Primary Sources) และแหล่งทุติยภูมิ (Secondary Sources) ได้ สามารถให้ข้อเท็จจริง ที่ถูกต้องน่าเชื่อถือไม่ว่าจะเป็นข้อ

วันที่สำคัญ ลำดับเวลา เหตุการณ์และเรื่องต่าง ๆ ตลอดจนใช้เป็นแหล่งสอบทานข้อมูลที่ได้มาจากตอน ๆ ง่าย เพราะเนื้อหาบางตอนในวิชานี้อาจมีข้อขัดแย้งไม่ยุติกันเป็นเหตุทำให้ผู้เรียนสับสนและไม่แน่ใจ ประกอบกับมีหลักฐานและข้อค้นพบใหม่ ๆ เกิดขึ้นเสมอ เพราะฉะนั้นแบบเรียนวิชานี้จึงควรได้รับการตรวจสอบและประเมินคุณภาพอยู่เสมอ

ในปี พ.ศ. 2516 หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา¹² ได้จัดอบรมครูสังคมศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นขึ้นระหว่างวันที่ 23-28 เมษายน 2516 ในการอบรมครั้งนี้ครูประวัติศาสตร์ซึ่งมีประสบการณ์ตรงในการใช้แบบเรียนได้เสนอปัญหาและความต้องการของครูเกี่ยวกับแบบเรียนวิชานี้ไว้ว่า เนื้อเรื่องประวัติศาสตร์ไม่ชัดเจน สับสนทำให้นักเรียนอ่านเข้าใจยาก เนื้อหาบางเรื่องสั้นเกินไปแต่บางเรื่องละเอียดเกินไป มีผิดพลาดตอน เช่น พ.ศ. ไม่ตรงกัน ภาพประกอบและแผนที่มีน้อย ไม่ชัดเจน นอกจากนี้ครูได้ให้ข้อเสนอแนะว่าแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ควรมีการปรับปรุงแก้ไขโดยเฉพาะในด้านเนื้อหา เช่น ควรเพิ่มลำดับราชวงศ์สมัยกรุงศรีอยุธยา ลำดับเหตุการณ์แต่ละยุคเป็นเรื่อง ๆ ไป ควรแบ่งหัวข้อให้ชัดเจน มี พ.ศ. อ่างอิงทุกครั้งเพื่อให้นักเรียนสามารถลำดับเหตุการณ์ได้ถูกต้อง ควรปรับปรุงเนื้อหาให้ตรงกับหลักฐานและข้อค้นพบใหม่ ๆ ให้ทันสมัยเหมาะสมกับสภาพการณ์ของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปในแง่สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ

ในฐานะที่ผู้วิจัยเป็นครูสังคมศึกษาผู้สอนวิชาประวัติศาสตร์ และมีประสบการณ์ในการใช้แบบเรียนมา ประกอบกับได้ฟังคำวิพากษ์วิจารณ์เกี่ยวกับข้อบกพร่อง และข้อเสนอแนะเพื่อการแก้ไข แบบเรียนวิชานี้จึงทำให้ผู้วิจัยซาบซึ้งถึงปัญหาเหล่านี้ดีและมีความสนใจใคร่จะศึกษาข้อเท็จจริงต่อไปเกี่ยวกับคุณภาพของแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ จึงเป็นสาเหตุจูงใจให้ผู้วิจัยเลือกทำวิทยานิพนธ์เรื่อง "การประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่หนึ่ง" ซึ่งเป็นการศึกษาเริ่มต้นของระดับมัธยม และเป็นขั้นการวางรากฐานที่สำคัญระดับหนึ่ง

¹²หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมสามัญศึกษา, รายงานการอบรมครูสังคมศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น, 2516 (อักษราเนา).

ยิ่งกว่านั้นผู้วิจัยยังเห็นว่าแม้ในต่างประเทศ ก็ยังให้ความสนใจต่อคุณภาพของแบบเรียน โดยมีการตรวจสอบแก้ไขแบบเรียนกันอยู่เสมอ มีผลงานวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ มีข้อเสนอหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ เพื่อพิจารณาเลือกและประเมินแบบเรียนสังคมศึกษาชั้น ผู้วิจัยจึงคิดว่าควรจะได้มีการวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ชั้นในประเทศไทยบ้าง เพื่อนำมาเปรียบเทียบกัน ตลอดจนน่าจะไต่ล่องนำหลักเกณฑ์ใหม่ ๆ เหล่านี้มาประยุกต์เพื่อประเมินคุณภาพแบบเรียนของไทยบ้างว่าจะปรากฏผลอย่างไร ครูและนักเรียนมีความคิดเห็นอย่างไร เกี่ยวกับคุณภาพของแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่กำลังใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยพิจารณาตามเกณฑ์ประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่ผู้วิจัยได้ตั้งขึ้น ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าข้อเท็จจริงต่าง ๆ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้จะช่วยให้เกิดแนวคิดและขอเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ให้มีคุณภาพที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อสำรวจแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ที่ครูและนักเรียนใช้กันอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2516
2. เพื่อประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนได้ในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 - 2.1 สารระคายความรู้
 - 2.2 สารระคายสติปัญญา
 - 2.3 ลักษณะการจัดทำรูปเล่ม
 - 2.4 อุปกรณ์ช่วยการเรียนการสอนในแบบเรียน
3. เพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของครูและนักเรียน เกี่ยวกับคุณภาพและการใช้แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ ที่กระทรวงศึกษาธิการอนุมัติให้ใช้

4. เพื่อนำผลจากการประเมินและจากความคิดเห็นของครูและนักเรียน มาวิเคราะห์และสรุปเป็นข้อเสนอแนะ เพื่อใช้เป็นแนวทางปรับปรุงแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับนี้ให้มีคุณภาพดีขึ้น พร้อมกันนี้ครูและนักเรียนที่ทราบข้อดีข้อบกพร่องของแบบเรียนจะสามารถปรับปรุงการสอนและการเรียนด้วยแบบเรียนใหม่ประสิทธิภาพดีขึ้นด้วย

ขอบเขตของการวิจัย

1. แบบเรียนที่ใช้ในการวิจัยนี้เป็นแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งกระทรวงอนุมัติให้ใช้เป็นแบบเรียนในโรงเรียนได้จำนวน 3 เล่ม และเลือกเฉพาะเล่มที่พิมพ์ในปีหลังสุด

2. ผู้วิจัยได้ตั้งสมมุติฐานขึ้นพื้นฐานไว้ว่า คำตอบของครูและนักเรียนผู้ใช้แบบเรียนของผู้เรียบเรียงแต่ละคนจะมีความแตกต่างกัน ซึ่งความแตกต่างนี้ไม่เกี่ยวข้องกับประเภทของโรงเรียนและเพศของผู้ตอบแบบสอบถาม

3. ตัวอย่างประชากรในการวิจัยครั้งนี้มี 2 ประเภท คือ

3.1 ครูจำนวน 58 คน ซึ่งกำลังทำการสอนหรือเคยมีประสบการณ์ในการสอนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จากโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาลรวม 21 โรงเรียนในกรุงเทพมหานคร

3.2 นักเรียนที่กำลังศึกษาอยู่ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ปีการศึกษา 2516 จำนวน 419 คน จากโรงเรียนราษฎร์และรัฐบาล ทั้ง 21 โรงเรียนที่กำหนดไว้

ความจำกัดของการวิจัย

การวิจัยนี้อาจได้ผลไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรเนื่องจาก

1. ผลของการประเมินแบบเรียนโดยการศึกษาข้อเท็จจริงจากแบบเรียนของผู้วิจัยอาจไม่ตรงกับความคิดเห็นของครูและนักเรียนในทุกประการ

2. ผู้ตอบแบบสอบถามอาจตีความหมายของแบบสอบถามไม่ตรงตามจุดประสงค์ของผู้วิจัย
3. ผู้ตอบแบบสอบถามอาจจะตอบแบบสอบถามอย่างไม่ตั้งใจ ไม่เต็มใจ ไม่จริงใจซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่ไม่ตรงกับความเป็นจริง
4. แบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งนายสำเนียง ติระวานิช เป็นผู้เรียบเรียง และมีรายชื่ออยู่ในคำสั่งกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การกำหนดแบบเรียนสำหรับเลือกใช้ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น แต่ปรากฏว่าแบบเรียนเล่มนี้ไม่มีขายในท้องตลาด และผู้วิจัยทราบว่าทางสำนักพิมพ์ไคเล็กพิมพ์แล้วตั้งแต่ พ.ศ.2513 จึงมิได้นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้

คุณภาพของการวิจัย

นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องทั่วไปจะได้รับประโยชน์โดยตรงและโดยอ้อมจากการวิจัยครั้งนี้โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

1. ผู้บริหารการศึกษา อาจนำผลการวิจัยไปเป็นแนวคิดในการพิจารณาเลือกแบบเรียนที่ควรใช้ใช้ในโรงเรียน
2. ครูและนักเรียน จะได้ทราบข้อดีข้อบกพร่องในแบบเรียนที่ใช้อยู่ ทราบว่าควรแก้ไขและเพิ่มเติม เนื้อหาบทเรียนตอนใดให้สมบูรณ์ขึ้น
3. ผู้แต่งแบบเรียน สำนักพิมพ์และผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับแบบเรียน จะได้นำข้อเท็จจริงจากผลการวิจัยมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ในระดับนี้ให้มีความทันสมัยและเหมาะสมยิ่งขึ้น
4. บรรณารักษ์ห้องสมุด อาจใช้ผลการวิจัยเป็นแนวทางในการเลือกแบบเรียนสำหรับใช้ในห้องสมุดให้ถูกต้องเหมาะสม
5. ผู้วิจัยจะได้นำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์เมื่อออกไปทำการสอนวิชานี้
6. นักการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องจะทำการค้นคว้าและวิจัยเกี่ยวกับแบบเรียน อาจใช้ผลการวิจัยนี้เป็นแนวทางในการประเมินแบบเรียนวิชาอื่น ๆ ต่อไป

วิธีดำเนินงาน

การวิจัยนี้ได้ดำเนินงานโดยอาศัยการประเมิน 2 ประการคือ

- ก. ประเมินแบบเรียนโดยศึกษาข้อเท็จจริงจากแบบเรียน
- ข. ประเมินแบบเรียนโดยถามความคิดเห็นของครูและนักเรียนผู้ใช้แบบเรียน

1. การเลือกตัวอย่างประชากร ได้กำหนดดังนี้

1.1 โรงเรียนราษฎร์และรัฐบาลในกรุงเทพมหานครจำนวน 21 โรงเรียน ซึ่งเป็นโรงเรียนที่ใช้แบบเรียนของกรมวิชาการ พ.อ.พูนผล และ คร.ประสาธน์กลุ่มละ 7 โรงเรียนเท่า ๆ กัน

1.2 ครูที่กำลังสอนหรือเคยสอนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนที่กำหนดไว้ทุกคน

1.3 นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของโรงเรียนที่กำหนดไว้โรงเรียนละ 22 คน

2. การสร้างแบบสอบถาม ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงประวัติและผลงานของผู้เรียบเรียงแต่ละคนจำนวนครั้งจำนวนเล่ม ปีพ.ศ. ที่พิมพ์และราคาของแบบเรียน ศึกษาหลักสูตรและแบบเรียนอย่างละเอียด ศึกษางานวิจัยทั้งในและต่างประเทศตลอดจนงานด้านการเขียนอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาเป็นแนวคิดและพื้นฐานในการตั้งเกณฑ์สำหรับประเมินแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และใช้เกณฑ์นี้เป็นหลักในการสร้างแบบสอบถามครูและนักเรียนอย่างอิสระ ต่อจากนั้นได้นำแบบสอบถามที่สร้างขึ้นไปทำการทดสอบ (Pre-test) กับครูสังคมศึกษา 8 คน และนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 35 คน แล้วนำแบบสอบถามมาวิเคราะห์และปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมและรัดกุมยิ่งขึ้น จากนั้นผู้วิจัยได้ส่งแบบสอบถามไปยังโรงเรียนทั้ง 21 แห่ง ที่ได้สุ่มตัวอย่างไว้

3. การวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล
 - 3.1 วิเคราะห์ข้อมูลโดยคิกค่าตอบเป็นร้อยละ
 - 3.2 หากค่าเฉลี่ยของค่าตอบจากข้อมูลแบบประเมินค่า (Rating Scale) และหาส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
 - 3.3 เสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในรูปตารางและอธิบายประกอบ

คำจำกัดความ

- การประเมิน หมายถึงกระบวนการของการค้นหาหรือตัดสินค่าของสิ่งที่ต้องการทราบ โดยมีหลักเกณฑ์¹³ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า "Evaluation"
- แบบเรียน หมายถึงหนังสือที่กระทรวงศึกษาธิการอนุญาตให้ใช้เป็นแบบเรียนวิชาประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ใ้ ซึ่งมี 3 เล่มคือ
1. วิชาการ, กรม. แบบเรียนสังคมศึกษาวิชาประวัติศาสตร์มัธยมศึกษาปีที่ 1. กรุงเทพมหานคร:คุรุสภาลาดพร้าว, 2515.
 2. พูนพล อาสนจินดา, พ.อ. แบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กรุงเทพมหานคร:ไทยวัฒนาพานิช, 2516.
 3. ประสาท หลัดศิลา, ดร. แบบเรียนประวัติศาสตร์ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 พระนคร:ไทยวัฒนาพานิช, 2511.
- วิชาประวัติศาสตร์ หมายถึง วิชาหนึ่งในหมวดสังคมศึกษาซึ่งประกอบด้วยเรื่องราวของประวัติศาสตร์ไทยและประวัติศาสตร์ต่างประเทศ ดังที่ได้ระบุไว้ในหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.ศ.1-2-3) พุทธศักราช 2503.

¹³ Carter V. Good, Dictionary of Education. (New York : McGraw-Hill, 1959), P.17.